

Geliş Tarihi/Received 11.03.2025
Revizyon Tarihi/Revision 16.04.2025
Kabul Tarihi/Accepted 07.05.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 15.05.2025

Atıf:

Gürsoy, Sultan. "Orta Çağ İngiltere Manorlarında Aile ve Akrabalık İlişkileri".
Ahbar, sy. 3 (Mayıs 2025): 59-65.

Cite this article:

Gürsoy, Sultan. "Family and Kinship
Relations on Medieval English Estates".
Ahbar, no. 3 (May 2025): 59-65.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Orta Çağ İngiltere Manorlarında Aile ve Akrabalık İlişkileri

Family and Kinship Relations on Medieval English Estates

Öz

Çalışmamızda sosyoloji ve tarih arasındaki ilişkilere dair fikirler ve orta çağdaki İngiliz toplumunun incelenmesine yönelik sosyolojik bir bakış açısının sağlayabileceği katkılar değerlendirildi. Orta Çağ'da iki ana İngiliz sosyal örgütlenme türü ve bunların tarihsel sonuçları hakkında görüşler sunuldu. Bir tarafta Doğu Anglia ve Kent'in, diğer tarafta ise merkezi veya açık tarla (open field) İngilteresi'nin sosyal örgütlenmesinin sosyal tarih ışığında sosyolojik yapıları incelendi. Ayrıca bu çalışmada özellikle aile örgütlenmesinin tarihine ve kurumların karşılıklı ilişkilerine de değinildi. Çalışmada Kent, Doğu Anglia ve açık tarla İngiltere örnekleri üzerinden manor çiftliklerinde lord- köylü ilişkisi ele alındı. Kent, Doğu Anglia açık tarla İngiltere'si manorlarında kullanılan aile örgütlenmesi ve manor teşkilatları farklıdır. Orta çağ İngiltere köy toplumunun temelini aile oluşturmaktadır. Bu ailelerin akrabalık ilişkileri hem köy teşkilatını hem de manor çiftlik örgütlenmesini etkilemektedir. Kent bölgesinde daha gevşek yani aile ilişkilerinin sıkı olmadığı bir örgütlenme biçimi varken Doğu Anglia'da ise daha sıkı bir aile ilişkisi vardır. Manor sisteminin hangi aile yapısında daha iyi teşkilatlandığı konusuna da çalışmamızda değeriendirildi.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ, Sosyoloji, Sosyal Tarih, Toprak Sistemi.

Abstract

In this study, we have considered the ideas about the relationship between sociology and history and the contributions that a sociological perspective can make to the study of medieval English society. The following discussion will present the views on the two main types of English social organisation in the Middle Ages and their historical consequences. The sociological structures of the social organisation of East Anglia and Kent, on the one hand, and of central or open field England, on the other hand, have been examined in the light of social history. Furthermore, the history of family organisation and the interrelationships of institutions have been particularly addressed in this study. The present study has examined the lord-peasant relationship on manor farms through the examples of Kent, East Anglia and open field England. The family organisation and manor organisations utilised in the manors of Kent, East Anglia and open field England are distinct. The family unit constitutes the fundamental building block of medieval English village society. The kinship relations of these families exert a significant influence on both the village and manor farm organisations. While a less pronounced form of organisation is evident in the Kent region, characterised by less pronounced kinship ties, a more pronounced family relationship is observed in East Anglia. The issue of which family structure is better organised in the manor system has also been evaluated in the present study.

Keywords: Middle Age, Sociology, Social History, Land System

Giriş

İngiltere’de Anglo-Saksonlar döneminde uygulanan toprak sisteminin adı *manordur*. *Manor* sadece bir toprak sistemi değildi, Anglo-Saksonlar döneminde siyasi-askeri hayatı da şekillendiren önemli bir sistemdi. Anglo-Saksonlar döneminde sistemleşmeye başlayan *manor*, özellikle 9. yüzyılda Viking istilalarıyla birlikte İngiltere’nin askeri ve siyasi tarihini yönlendirmiştir. 1066’da İngiltere, Normanlar tarafından işgal edildikten sonra yönetim fatihlerin eline geçince sistem değişti. Norman fethinden sonra İngiltere’de feodal dönem başladı. Ancak bu dönemde ekonomik sistem yani *manor* toprak sistemi varlığını korudu. Böylece İngiltere’de *manor* toprak sistemi feodal sistemin ekonomik yönünü oluşturdu. Bu araştırmada köylülerin aile ve akrabalık ilişkileri incelendi. Köylüler arasındaki akrabalık ilişkilerinin birincil kaynaklar ışığında toplanan bilgiler doğrultusunda *manor*daki toprak dağılımına etkisi değerlendirildi. Ayrıca köylüler ve lordları arasındaki ilişkilerin nasıl olduğuna dair bilgilerde verildi. Araştırma sürecinde kullanılan temel veri toplama tekniği hermenötik araştırma çerçevesinde yer alan doküman ve içerik analiz yöntemleridir. Geleneksel teoriler gerçekleri hep aynı pencereden görürler ve sürekli değişim içinde olan sosyal olguları açıklamada yetersiz kalırlar. Geleneksel teorilerde evrensellik önemlidir, gerçekleri durağan olgular olarak görürler. Oysa sosyal olgular için evrensellikten söz edilmez. Sosyal olgular durağan değildir, zamana göre değişkendir. Hermenötik yöntem ise olgu ve olayların bağlamsal, çevresel ve tarihsel olarak birlikte değerlendirilmesine dayanır. Araştırmamızın yöntemi konumuz tarihsel bir süreci kapsadığı için “tarihsel yöntem”, İngiltere’de Anglo-Sakson ve Norman dönemleri karşılaştırıldığı için “karşılaştırma” yöntemi ve sosyolojik bakış açısı kullanılmıştır.

Orta Çağ’da iki ana İngiliz sosyal örgütlenme türü ve bunların tarihsel sonuçları hakkında bir sosyoloğun görüşü sunulacaktır. Bir tarafta Doğu Anglia ve Kent’in, diğer tarafta ise merkezi veya açık tarla İngilteresi’nin sosyal örgütlenmesi. Ayrıca bu çalışmada sosyal tarih (özellikle aile örgütlenmesinin tarihi) ve kurumların karşılıklı ilişkileriyle ilgilenen sosyolog bakış açılarına değinilecektir. İngiliz etnografyasının ana hatları basittir. Aslında istatistiksel farklılıklardan iki ayrı bölgedeki en yaygın örgütlenme biçimleri arasındaki farklardan bahsedilmektedir. Orta İngiltere tarlaları, tüm köylüleri bağlayan geleneksel kurallara göre yönetilen büyük, kompakt köylerle, açık tarla sisteminin bir veya daha fazla çeşidiyle işaretlenmiştir. Bu tarlalarda, bir köylünün arazisi, her birinde yaklaşık olarak eşit dönümlük alan bulunan, tarlaların her yerine dağılmış şeritler halinde bulunur. Mülkler eşit olma eğilimindedir. *Yardland* ya da yarım *yardland* araziler olabilir ancak her *yardlık* arazi diğer *yardlık* araziye eşittir. Köylülük ya da *socage*’deki¹ bir mülk genellikle bir adam tarafından tutulur ve oğullarından birine geçer. Mülklerin çoğu *manor* lordu için ağır hizmetlere tabi olan köylü mülkleridir.

Kent ve Doğu Anglia’nın büyük bölümündeki düzenlemeler, yukarıda bahsedilenlerden hemen hemen her yönden farklılık göstermektedir². Önce Kent’i ele alalım. Kent açık tarla köylerinden daha küçük yerleşimlere bölünmüştür. Bu yerleşimlere *hamlet* (mezra) diyeceğiz. Ortaklıklar (*holdings*) başlangıçta dağınık şeritlerden oluşmuyordu. Erken tarihlerde daha sık kompakt bir arazi olarak görünüyordu. Köyde arazinin yanında kurulmuştu. Arsa, birçok ortak kurala tabi olmayan ancak genellikle geleneksel bir ürün rotasyonunu takip eden bağımsız bir çiftlik birimi olarak yönetilmektedir. Bir zamanlar mülkler eşit büyüklükte olmalı ancak 13. yüzyılın sonuna doğru bu eşitlik bozuldu ve düzensizlik istisnadan ziyade kural haline geldi.

Bir çiftçinin mülkü genellikle *participes*, bazen de *heredes* olarak adlandırılan bir grup erkeğin elindedir ve bu erkeklerin genellikle ataerkil akrabalar olduğu açıktır. Kent’teki miras geleneği *gavelkind*³ olarak adlandırılır ve hukukçular tarafından İngiltere’nin geri kalanının çoğundan farklı olduğu kabul edilmektedir. Toprak, 1301’de Lewisham’da Walter, Robert, Richard ve John’un “Gerard Ate Pirie’nin oğulları ve bir varisi” olarak bir mülkün mülkiyetini alması gibi ortaklaşa bir dizi mirasçıya geçer⁴. Görünüşe bakılırsa, Le Play’in 19. yüzyılda Auvergne’de hala varlığını sürdürdüğünü anlattığı türden, ortak aile topluluklarıyla karşı karşıyayız. Ortak bir atadan geldiklerini iddia eden, bir evde veya küçük bir ev grubunda yaşayan ve üst üste gelen kıdemli neslin en yaşlı veya en yetenekli erkeğinin liderliğinde, kompakt bir toprak parçasını ortaklaşa yöneten erkek gruplarıdır. Ancak Kent⁵ geleneği, mirasçılar arasında bir mülkün bölünmesine izin verir. Bunu ortak aile topluluğunun feshedilmesi olarak görebiliriz. Bu o kadar ileri götürülen bir bölünme ki mülkler, geçim sağlamak için çok küçük parçalara bölünmektedir. Yine İngiltere’nin açık tarla sistemini kullanan kısmının aksine Kent, 13. yüzyılın sonuna doğru çok az köylüye ev sahipliği yapıyordu. *Manor*un lordu için haftalık çalışma, köylülüğün zorunluluklarındandır ve haftalık çalışmanın Kent’te

¹ Socage: Orta Çağ İngiltere’sinde kira veya diğer askeri olmayan hizmetlerin ödenmesini içeren feodal toprak mülkiyeti.

² Howard Levi Gray, *English Field System* (Harvard: Harvard University Press, 1915), 272, 305; David Charles Douglas, *The Social Structure of Medieval East Anglia* (New York: Octagon Books, 1974), 17; John Edward Austin Jolliffe, *Pre-Feudal England* (Oxford: Oxford University Press, 1933), George Caspar Homans, *English Village of the Thirteenth Century*, (New York: Russell & Russell, 1960).

³ Gavelkind: Orta Çağ İngiltere’sinde ölen bir kişinin arazisinin tüm erkek varisler arasında eşit olarak paylaştırıldığı bir miras sistemi.

⁴ Homans, *English Village*, 111.

⁵ Kent: Orta çağ İngiltere’sinin güney-doğu bölgesinde shire tipi bir yerel kontluktur. Günümüzde de aynı adı taşıyan bir şehirdir.

nadir olduğunu görmekteyiz⁶.

Doğu Anglia'nın gelenekleri karışıktır ancak birçok yerde Kent'inkilerle aynıdır. *Gavelkind* mirası yaygındı ve bir zamanlar oldukça kompakt görünen araziler, bölünebilir mirasla çok parçalı hale geldiler. Serbest *socage* ile köylü mülkiyeti oranı, merkezi İngiltere'den daha yüksek ancak Kent'ten daha düşüktür. Doğu Anglia yerleşiminin *hamlet*lerden ziyade büyük köylerden oluşmasıyla Kent'ten farklıdır. Diğer taraftan bu iki bölgede ikili veya üçlü tarla sisteminin olmaması bakımından benzerdirler.

Bu karşıtlıkların Kanal'ın güney kıyısında, özellikle Almanya'nın eski Sakson bölgesi ile Frank-Friz bölgesi arasında tekrarlandığına dair bazı kanıtlar var⁷. Bir yandan Le Play'in "Les ouvriers europeannens" adlı eserinde kök aile olarak adlandırdığı şeye bağlı güçlü bir köy topluluğu diğer yanda ise birleşik aileye bağlı zayıf bir köy topluluğu var. Büyük köy, küçük aile veya küçük köy, büyük aile, karşıtlık basit ama imkânsız değil.

Orta Çağ İngiltere'sinin Kırsal Sosyolojisi

Kiracılar ve tarla sistemleri uzun zamandır iktisat tarihçileri tarafından incelenmektedir. Ancak çok az tarihçi miras hukukuyla ilgilenmiştir. Miras tarihiyle ilgilenmek için diğer tarihçilerin dikkate almadığı şeylere bakmak gerekir. Bunun içinde bir sosyal tarihçi ve toplumun akrabalık sistemiyle boğuşan bir sosyal antropolog gerekmektedir.

Kiracılar ve tarla sistemleriyle ilgili gerçekler daha da ilginçtir çünkü kökenlerine dair tarihsel açıklama yapılmamıştır. İngiltere'nin iki parçası Kent ve Doğu Anglia, 13. yüzyılda gelenek olarak birbirine benzer ve İngiltere'nin geri kalanından farklıydılar. Bu farklılıklar 12. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Domesday Book'ta ortaya çıkan güneydoğu İngiltere ile ülkenin geri kalanı arasındaki istatistiksel karşıtlıklar, bu farklılığın Norman fethi sırasında da mevcut olduklarını göstermektedir⁸. İstatistiklerden daha sonra bahsedeceğiz.

Fetihten istilalara dönmek uzun bir sıçramadır ancak daha sonraki yüzyıllarda kıta Almanları arasında geleneklerde paralel farklılıkların varlığı, Anglo-Saksonların İngiltere'ye en azından iki farklı sosyal örgütlenme türü getirdikleri görüşünü destekleyen önemli bir noktadır. Elbette bu geleneğin özelliklerinin bir açıklaması değil fakat en azından bu gelenek farklılıklarını, istilacı kabilelerin adları ve yerleşim yerleri arasındaki farklılıklara kısmen bağlayabiliyoruz. Bede, Kent'te yerleşenlerin Angıllar veya Saksonlar değil gelenekleri Kanal'ın karşısındaki Franklarınkine benzeyen Jütlerin yerleştiğini söyler⁹. Diğer taraftan başka hiçbir yazar Jütlerin Doğu Anglia'ya yerleştiğini ima etmemiştir. İkinci isim gerçekten bir halk ismiyse yerleşimciler, Anglar olmalıdır. Ancak onların adetleri batıdaki orta Angların adetlerinden farklıydı. Ya da Anglia'nın Danimarkalılar tarafından yoğun bir şekilde yerleştirildiğini varsayarsak, Doğu Anglia Danimarkalıları ile *Danelaw*'un geri kalanı arasındaki gelenek farklılıklarını hesaba katmalıyız. Belki de bu sorunlar kanıt eksikliğinden dolayı çözülemez ancak Germen istilasını çalışan tarihçilerin Doğu Anglia ve Kent geleneklerinin birbirine benzerliğini dikkate değer bulmamaları ilginçtir¹⁰. Bununla birlikte ölü gömme gelenekleri ve bronzların benzerliğinden de yola çıkarak İngiltere'nin iki farklı Germen kabileleri olan Anglo-Saksonlar ve Friso-Jutesler tarafından işgal edildiği söylenebilir. Kısacası Doğu Anglia ve Kent aynı Germen kabilesi tarafından işgal edilmiştir.

Sosyal tarihçi, tarla sistemleri, kiralama türleri ve miras gelenekleri gibi diğer tarihçilerin daha az alakalı olduğu konuları incelerken sosyolog biraz daha fazlasıdır. Sosyolog, bir sosyal sistemdeki kurumların karşılıklı ilişkilerinin öğrencisidir. Onun temel varsayımı, toplumdaki bir veya daha fazla kurum belirli bir türdeyse, diğer kurumlardaki değişikliklerin rastgele olmadığı, aksine bir dereceye kadar belirlendiğidir. Yani toplumun bir yapısı vardır. Ya da daha basit bir şekilde ifade etmek gerekirse, farklı kurumların farklı sonuçları vardır. Sosyoloğun bakış açısına göre orta çağ İngilteresi'nde aynı coğrafi sınırlar üzerinde tarla sistemlerinin, kiralama türlerinin ve miras geleneklerinin eş zamanlı çeşitliliği önemli bir gerçektir. Ona, yapısal bütünler olarak farklılık gösteren toplumsal örgütlenme türleriyle uğraştığını düşündürmektedir. Bu farklılıkların, toplumsal örgütlenmenin diğer özellikleri üzerinde sonuçları olmalıdır. Kent ve Doğu Anglia arasındaki örgütsel farklılıklarıyla, İngiltere'nin açık tarla sistemi kullanan bölgelerinin farklı tarihsel sonuçlarının olduğu üç alandan bahsedilecektir. Bu alanlar, nüfus, arazideki ticari çıkarlar ve *manorun* gelişimidir¹¹.

⁶ Homans, *English Village*, 112.

⁷ Jolliffe, *Pre-Feudal England*, 8.

⁸ Reginald Lennard, "The Economic Position of the Domesday Villani", *The Economic Journal* 56, sy. 222 (1946): 179-195; Reginald Lennard, "The Economic of the Domesday Sokemen", *The Economic Journal* 57, sy. 226 (1947): 244-264,

⁹ Bede, *Historiam Ecclesiasticam Gentis Anglorum Historiam* (Oxonii: Typographeo Clarendonian, 1896), 31.

¹⁰ Robin George Collingwood & John Nowell Linton Myres, *Roman Britain and The English Settlements* (Oxford: At The Clarendon Press, 1936), 345.

¹¹ Charles Ackerman, "The Rural Demography of Medieval England", *Ethnohistory* 23, sy. 2 (1976): 106-107.

Lennard, Domesday köylüleri ve *sokemen*leri üzerine yazdığı makalelerinde, Lincolnshire’da, Norfolk, Suffolk, Essex ve Kent’te Domesday rakamları, İngiltere’nin diğer bölgelerine kıyasla daha yüksek oranda köylü ve *sokemen*in az sayıda saban öküzü ve küçük toprak parçalarına sahip olduğunu göstermektedir¹². Bu tür rakamları nüfus tahminlerine dönüştürmek risklidir ancak Lennard’ın kendisi de nüfusun güneydoğuda daha yoğun olduğuna inanıyor. Her halükârda, sonuçlar açıkça Kent ve Doğu Anglia’daki miras gelenekleriyle uyumludur. Makul derecede elverişli ekonomik koşullar altında, bölünebilir miras sadece nüfus artışına yol açmakla kalmamış aynı zamanda arazinin bir oğula kalması nüfusun göreceli istikrarını da sağlamıştır. İkinci durumda, miras almayan oğulların ailelerini geçindirecek toprakları yoktur. Bazı yerlerde gelenek, miras alacak oğulun evlenmesini yasaklar. Miras alacak oğul, babası mülkü ona devredene kadar evlenemez¹³. Bir yetiştirici olarak erken evlenen kardeşinin gerisinden başlar. Ona yetişebilir ancak önünde çok iş vardır. Her durumda farklı bir gelenek altında birkaç tane yetiştirme birimi barındırabilecek bir arazide yalnızca bir yetiştirme birimi kullanılmaktadır.

Diğer durumlarda miras kurallarının nüfus üzerinde önemli bir etkisi vardır. İyi bir örnek İrlanda nüfusunun yakın tarihinde bulunmaktadır. 1846 kıtlığından önce, İrlandalı vatandaşlar arasında toprak, diğer Keltler gibi son sahibinin oğulları arasında paylaşılabilirdi. Araştırmacılar, erken yaşta evliliklerden ve kalabalık nüfuslardan bahsettiler. Kıtlığın bir sonucu olarak, arazi mirasını bir oğulla sınırlayan yasalar çıkardılar. Gelenek geliştikçe bu oğul, babası çiftliğin yönetimini ona devredene kadar evlenmedi¹⁴.

Orta çağda Doğu Anglia’nın nüfusu, standart kiralık topraklardan biraz daha küçük olması gerçeğiyle açıklanabileceğini söylemenin bir faydası yoktur. Bu sadece neden daha küçük olması gerektiği sorusunu akla getirir. Her durumda, güneydoğu İngiltere’deki pek çok kimsenin 13. yüzyılın sonuna doğru arazilerin bölünmesinin bir sonucu olarak, yaşamak için çok az toprağı vardı. Yoksul çiftçiler başka geçim yolları aramışlardır. Bu Doğu Anglia’da bir giyim endüstrisinin erken yükselişinin kısmi bir açıklaması mı yoksa köylü isyanının mı?

Arazide ticari pazar konusuna gelince, istatistik veremediğimiz için daha az emin bir zemindeyiz. 13. yüzyılın gelenek ve mahkeme kayıtlarını incelediğimizde küçük arazi parçalarının alım satımı ve takasının açık tarla sistemi kullanılan bölgelerden ziyade güneydoğu İngiltere’ye özgü olduğu görülmektedir. Bunun neden böyle olduğuna baktığımızda, güneydoğunun Londra’ya ve büyük ticari şehirlere biri olan Flanders’e yakın bir bölge olduğunu ve dolayısıyla ticari etkilere özellikle maruz kaldığını belirtmek kolaydır. Ancak bu etkilerin varlığını kabul ederek, güneydoğu İngiltere’nin sosyal sistemlerinin bu etkilere karşı özellikle savunmasız olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Kent ve Doğu Anglia’daki ortak aile çiftliklerini dağıtmaya iten sebeplerin ne olduğu bilinmemektedir ancak 13. yüzyılın sonuna gelindiğinde bölünmeler sonucunda küçük arazilere sahip çok sayıda köylünün ortaya çıktığı biliniyor. Geçimlik toprakları azalan çiftçiler, geçimlerini sağlamak için dokumacılık gibi işlere yönelmeye başladılar. Bu koşullarda istekli satıcı yarattı. Buna karşılık bu durum alıcı da sonraki yüzyıllarda tüm topluluğu bağlayan toprak işleme kurallarına uymak zorunda kalmadan istediği gibi az çok yönetebileceği bir toprak edinme arzusu ortaya çıkarmıştır. Kent ve Doğu Anglia toprakları, açık tarla sistemleriyle karşılaştırıldığında genel olarak böyleydi.

Bir kişinin rütbesi veya statüsü, sürdürebildiği yaşam standardına dolayısıyla köylü toplumlarında, elindeki arazinin büyüklüğüne yakından bağlıdır. Miras bölünebilir ve bazı mirasçılar diğerlerinden daha fazla erkek evladı olduğunda tek aile soyunun elindeki arazi miktarı nesilden nesile değişme eğilimindedir. Yani statü sistemi nispeten akışkan olacaktır. Çok sayıda varisi olan bir aile, arazilerini satarak gerçekleştirecek süreci hızlandırırken, az sayıda varisi olan bir aile süreci tersine çevirebilir veya arazi satın alarak kendi başına ayakta kalabilir.

Öte yandan açık tarla sistemi kullanılan köylerde, kiralanan topraklar, sınıf sınıf eşit büyüklüktedir ve sınıflar arasında kesin farklar vardır. Bunlar, *yardland*, *yarı yardland*, *cotsetla*. *Manor* ve köy topluluklarıyla olan ilişkilerine bağlı olarak bu sınıfların sorumlulukları da farklıdır. Örneğin, *reeve* (kâhya), lordun samancısı, sabancısı gibi *manor* görevlileri ile *yardland*, *yarı yardland* topraklarının kiralınması *cotter* sınıfına aittir¹⁵. Mirasın tek oğula geçmesi kuralı, her şey yolunda giderse, köyün aile sıralamasının akışkan olmak yerine nesilden nesile sabit kalacağı anlamına gelir. Bu koşullar altında, bir toprak parçasının satışı, bir soyun görece sıralamasına, yani akranlarıyla eşitliğine onarılamaz bir zarar verme tehlikesi taşır. Satış, statü sisteminde temel bir gedik açar. Dolayısıyla, sorumlu bir kiracının satmaya isteksiz olacağını, sorumsuz bir kiracının da

¹² Lennard, “The Economic of the Domesday”, 179; Frederic William Maitland, *Domesday Book and Beyond* (Cambridge: At The University Press, 1897), 38.

¹³ Homans, *English Village*, 121-159.

¹⁴ Kenneth Hugh Connell, *The Population of Ireland, 1750-1845* (Westport, Conn: Greenwood Press, 1975), 47.

¹⁵ *Select Documents of the English Lands of the Abbey of Bec.*, ed. C. Mariorie, (Cambridge: Offices of the Royal Historical Society, 1951), 29-36.

yabancılaşmaya karşı kurullarla kısıtlanabileceği iddia edilebilir. Ayrıca bölünebilir mirasın uygulandığı güneydoğu bölgesinin ticari etkilere karşı daha savunmasız olduğunu buna karşılık açık tarla sisteminin kullanıldığı bölgelerin ise ticari etkiler karşısında daha güçlü olduğu söylenebilir. Arazi satışının toplumsal zarara en az yol açtığı yerde daha kolay olduğu iddia edilebilir.

Arazide ticari işlem, beraberinde arazi kullanımında baskın köy geleneğinden kurtulma fırsatını da getirmektedir. Modern yöntemlerle yönetilen yeni arazilerin oluşumuna yol açabilir. Yani bu koşullar özel mülkiyet anlayışını da beraberinde getirmektedir bu da kişinin kendi arazisinin sınırlarını daha belirgin hale getirmesi demektir. Bu gelişmeler, satın alınan toprakların etrafının çitlenmesini ortaya çıkarmıştır. *Gavelkind* mirasının yalnızca miras bırakılmaması durumunda uygulanan bir kural haline geldiği anlaşılmaktadır.

Farklı köylü geleneklerinin farklı *manor* gelişimi üzerindeki etkisine gelince, tarla sistemlerinden miras geleneklerine kadar, köylü geleneklerinin öncelikli ve eski olduğu, muhtemelen Anglo-Sakson istilaları kadar erken bir dönemde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca miras geleneklerinin, ekonomik çıkarlarını takip eden *manor* lordlarının basit bir yaratımı olduğu da savunulmaktadır. Kiracıların çoğunlukla kendilerine kira ödedikleri yerlerde, kiralar kolayca bölünebildiği için paylaşılabilir mirasa izin vermeye isteklidirler ancak ağır işçilik hizmetleri köylülerin sahip oldukları toprakların büyüklüğüne bağlıysa, lordlar, hizmetlere ilişkin sorumlulukları kolayca bölemediklerinden bu yerlerde mirasın bölünmesine izin vermek istemezler. Bu argüman kabul edilmek zorunda değil çünkü Doğu Anglia'da birçok kişi tarafından kiralanan bir arazinin sahipleri, bildiğimiz düzenlemeler dışında bir yöntem kullanarak, arazinin tamamından kaynaklanan emek hizmetlerini yerine getirmek üzere bir araya geldikleri pek çok durum vardır. Argüman ayrıca bir lordun hukuken olduğu kadar fiilen de köylülerine istediğini yapabileceğini, yani onun her şeye gücü yeten bir tiran olduğunu varsayar. Gerçekçi olmayan bu varsayıma daha sonra geri döneceğiz. Fakat bu argümanı kabul etsek bile bazı *manor*larda neden ağır işçilik hizmetlerinin olduğu bazılarında ise olmadığı, yani lordların iddia edilen çıkarlarının neden ortaya çıktığı ve ağır işçilik hizmetlerinin neden açık tarla sistemlerinin kullanıldığı yerlerle ilişkilendirildiği sorusu cevapsız kalıyor.

Belirttiğimiz gibi Kent, Doğu Anglia'da özgür kiracıların oranının, orta İngiltere'dekinden daha yüksek olduğu bir gerçektir (Kuzey Danelaw¹⁶ yerleşimi hariç). Bu Domesday zamanında doğrudu ve 13. yüzyılın sonuna gelindiğinde Kent'te çok az *villeinage*¹⁷ kalmıştı. *Villeinage*'in karakteristik özelliği *manorun* lordu için ağır iş hizmetleri yapmasıdır. Bu kavram İngiltere ile sınırlı değildi. Sosyal tarihçi March Bloch, tam gelişmiş senyörlüğün Fransa'da "Loire'nin kuzeyinde ve Burgonya ovasında" yani ülkenin açık tarla sisteminin kullanıldığı kesiminde ortaya çıktığını iddia etmiştir¹⁸. Bloch, feodal sistemin klasik biçiminin bu koşullar altında geliştiğini ileri sürmektedir. Bu olgu bir şans meselesi midir yoksa toplumsal sistemin diğer yönleriyle mi ilişkilidir?

Bu argüman doğrultusunda Anglo-Sakson dönemde bir savaşçı, çiftçi topluluğundan kendisinin ve hizmetkarlarının geçimlerini sağlamalarını istediğinde, onlardan paradan daha kolay iş elde edebilirdi ve üyelerinin tek bir merkezde yaşadığı, tarlalarını iş birliği içinde sürdürdüğü köy topluluğunun emeğini seferber etmek, Kent gibi gevşek örgütlenmiş bir toplumunkinden daha kolaydı. Burada ortak aile ikametgâhı dağınıktı ve aileler arası iş birliği daha az gelişmişti. Ancak hazır bir organizasyonla çalışmak, sıfırdan bir organizasyon yaratmaktan çok daha kolaydı. Mevcut toplumsal örgütlenmeyle çalışmak zorundaydılar. "Bu yüzden" dedi March Bloch, "köy topluluğunun bağları ile senyörlük bağları arasında bir karşılık olduğunu varsaymak büyük bir hata olur"¹⁹. Bunu bir adım ileriye götürüp *manorun* ancak köy topluluğunun güçlü olduğu yerde güçlü olabileceği söylenebilir. Ancak *manorun* lordlarını yerlilere kendi iradelerini dayatmak için dışarıdan gelen fatihler olarak düşünülmemelidir. *Manorun* gelişimi bundan çok daha kademeliydi ve altta yatan toplumsal örgütlenmeyle de doğrudan bağlantılıydı. Bloch'un da belirttiği gibi *manor* lordunu bir köy şefinin halefi olarak düşünmemiz yeterlidir²⁰.

Burada sosyoloğun karşılaştırmalı bakış açısı ile tarihinin tarihsel geri okuma yöntemini kullanarak 13. yüzyıldaki *manorun* lordu hakkında bir yorumda bulunulabilir. Tikopia ve Trobriand Adaları gibi ilkel toplumlardaki şefin çalışmalarından *manor* toplumu hakkında bilgi edinilebilir. Şef, ada da topluluğun topraklarının unvan sahibidir. Haklarını yalnızca adamlarının

¹⁶ Danelaw: Orta çağda uzun süredir Danimarkalılar ve İskandinavlar (Vikingler) tarafından işgal edilen kuzey ve doğu İngiltere bölgelerine verilen coğrafi bir terimdir.

¹⁷ Villeinage: Çiftliğini, lordun istekleri doğrultusunda işleten, lorda bağımlı köylü. Orta çağ İngilteresi'nde lorda bağımlı köylüleri diğer özgür köylülerden ayırt etmek için kullanılan bir kavramdır. Kavramın Türkçesi, anlamını tam olarak karşılamadığı için bu şekilde kullanılmıştır.

¹⁸ March Bloch, "The Rise of Dependent Cultivation and Seigneurial Institutions", ed. J.H. Clapham & E. Power, *The Cambridge Economic History of Europe* (Cambridge: The University Press, 1941), 264; Maitland, *Domesday Book*, 51-66.

¹⁹ Bloch, "The Rise of Dependent", 264.

²⁰ Bloch, "The Rise of Dependent", 260-271.

haklarına gereken saygıyı göstererek kullanabilir. Adamlar ona yiyecek hediye eder ve o da bu yiyecekleri, topluluğun tamamı için yararlı ancak herhangi bir tek ailenin kapasitesinin ötesinde olan görevleri yerine getiren işçilere destek olmak için dağıtır. O toprağın efendisidir ama aynı zamanda büyük ölçekli iş birliğinin de harekete geçiricisidir²¹. Başka bir yerde 13. yüzyıl geleneklerinde ortaya çıkan lordun belirsiz konumu, bu tür bir şeflikten sürekli gelişimle oldukça uyumludur. Lord, ormanın ve arazilerin ünvan sahibidir ancak toplum her ikisini de kullanır. Değirmen gibi köylünün ihtiyacı olan şeyleri sağlar, köylüler bunu kullanır ve karşılığında da ona ürünle ödeme yaparlar. Kahyası, *hallmote* adı verilen meclise başkanlık eder ve ücretini alır. Bu mecliste kararlar, köylülerden oluşan bir meclis tarafından ve geleneklere göre verilir. Mülkündeki hizmetler, köleler tarafından değil genellikle köylüler tarafından seçilen köylülerden biri olan *reeve* tarafından denetlenir. Ekim zamanlarında, lorda, verilen hediye bereketli bir hasattır. Burada lorda bir iyilik olarak yapıldığı söylenir ancak zamanla geleneksel olanla gerçekte talep edilebilir olan arasında ayırım yapılamaz olmuştur. Noelde köylüler lorda tavuk verir, o da bunları kiracıları için salonda verdiği ziyafette pişirip tekrar dağıtır. Elbette, kiracılarıyla yaptığı alışverişler sayesinde onlardan daha büyük gelirler elde eder, aksi takdirde lord olamazdı. Diğer taraftan Bloch'un sözleriyle onun rolü modern bir toprak sahibinden çok komünün ilk vatandaşı, *le premier habitant*'tır²². Orijinal bir köy şefliğini orta çağ *manor* yönetimine dönüştürmek için gereken tek şey, şefler arasında bir devrim ve onların yerine fetihten olduğu gibi yerlilere etnik olarak daha az yakın olan yabancıların geçmesidir. Bir İskoçya (Highland) şefinin klan toprakları üzerindeki haklarının, bir İngiliz toprak sahibinin mülkleri üzerindeki haklarıyla asimile edildiğinde, *manor* arazi sahipliğinin yasal çerçevesi haline gelir. Bu durumda tüm mülkler Domesday'de olduğu gibi *manor* biçimine dönüştürülebilir. O zaman bile açık tarla sistemi dışında, *manorun* gelirinin toplanması güçlü bir topluluk örgütünün varlığına, *demesne*²³deki haftalık çalışmaya ve aynı kiralar biçiminde olma eğilimindedir.

Sonuç

Bir sosyolog, toplumsal sistemdeki kurumların karşılıklı ilişkilerine baktığında, yavaş büyüyen bir nüfusu, topraklarda zayıf bir ticari pazarı, ağır emek hizmetleriyle güçlü bir *manor* örgütlenmesini, bölünebilir mirası, açık tarla sistemini, orijinal bir köy şefliğini, dağınık *hamlet*lere yerleşmiş büyük ailelerden daha uyumlu görür. Bu yorumun diğerlerinden daha yeterli olup olmadığı bilinemez ancak toplumsal tarih sorunlarına bir sosyoloğun nasıl yaklaştığını görmek açısından önemlidir. Elbette bir tarihteki kanıtları bu şekilde yorumlayabilir ancak sosyolog işi gereği bunu yapmaya daha yatkındır.

Makalede yapılan çıkarımlardan toplumsal faktörlerin ekonomik veya teknik kişisel çıkar faktörlerine üstünlüğü iddia edilmemektedir. Bu, yanlış ikiliğe yol açar, ikisi karşılıklı olarak bağımlıdır. Burada genel ekonomik argümanı ters çevirip haftalık çalışmanın lordun ürettiğini değil, lordun çıkarının haftalık çalışmayı ürettiği söylenebilir. Fakat ekonomik veya teknik çıkarların temelsiz bir şekilde takip edildiğini de kabul etmemek gerekir. Bu bir zamanlar öne sürülen, orta çağ Doğu Anglia'sı ile orta İngiltere arasındaki farkların doğrudan doğruya ilkindeki koyun yetiştiriciliğinin yaygın olmasından kaynaklandığı teorisinin altında yatan bir varsayımdır. Herhangi bir zamanda lord veya kiracının çıkarları kısmen kurumsal bir çerçeve tarafından belirlenir ve her zaman bu çerçeve içinde takip edilir. Sosyal yapı ve organizasyon dediğimiz şey budur. Ekonomik çabanın sonucunu hangi tür sosyal organizasyonda başladığı belirler. Hatta ekonomik çaba eskisinin yerine oluşturduğu yeni kurumların türlerinde bile fark yaratır.

Sonuç olarak orta çağ İngilteresi'nin Doğu Anglia ve Kent ile orta İngiltere bölgesindeki toprak sistemleri ve miras geleneği sosyal tarih ve sosyolojik bakış açıları birleştirilerek incelenmiştir. *Manor* lordu ve köylüler arasındaki ilişki, lordluğun kökeni gibi konular sosyal tarih ve sosyolojik bakış açılarıyla birlikte incelendiğinde toplum ve ekonomik gelişmeler arasındaki ilişki daha iyi anlaşılacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: *Dış bağımsız.*

Çıkar Çatışması: *Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.*

Finansal Destek: *Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.*

Peer-review: *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest: *The author has no conflicts of interest to declare.*

Financial Disclosure: *The author declared that this study has received no financial support.*

²¹ Raymond Firth, *The Tikopia and Primitive Polynesian Economy* (London: George Routledge & Sons, 1939).

²² Bloch, "The Rise of Dependent", 261.

²³ Demesne: Bir lordun ana malikanesi. Kendisine ait olan ve kiraya verilmeyen toprak parçası. Bir ev ve bitişik arazi.

Kaynaklar

- Select Documents of the English Lands of the Abbey of Bec*. Editör C. Mariorie. Cambridge: Offices of the Royal Historical Society, 1951.
- Ackerman, Charles. "The Rural Demography of Medieval England. *Ethnohistory*". 23. sy. 2 (1976): 105-115. <https://doi.org/10.2307/481511>
- Bede. *Historiam Ecclesiasticam Gentis Anglorum Historiam*. Oxonii: Typographeo Clarendonian, 1896.
- Bloch, March. *The Rise of Dependent Cultivation and Seigneurial Institutions*. Editör J. H. Clapham & E. Power. The Cambridge Economic History of Europe. Cambridge: The University Press, 1941.
- Collingwood, Robin George & Myres, John. Nowell Linton. *Roman Britain and The English Settlements*. Oxford: At The Clarendon Press, 1936.
- Connell, Kenneth Hugh. *The Population of Ireland, 1750-1845*. Westport, Conn: Greenwood Press, 1975.
- Douglas, David Charles. *The Social Structure of Medieval East Anglia*. New York: Octagon Books, 1974.
- Firth, Raymond. *The Tikopia and Primitive Polynesian Economy*. London: George Routledge & Sons, 1939.
- Gray, Howard Levi. *English Field System*. Harvard: Harvard University Press, 1915.
- Homans, George Caspar. *English Village of the Thirteenth Century*. New: York: Russell & Russell, 1960.
- Jolliffe, John Edward Austin. *Pre-Feudal England*. Oxford: Oxford University Press, 1933.
- Lennard, Reginald. "The Economic Position of the Domesday Villani". *The Economic Journal* 56. Sy. 222 (1946):244-264. <https://doi.org/10.2307/2225793>
- Lennard, Reginald. "The Economic of the Domesday Sokemen". *The Economic Journal* 57 Sy. 226 (1947):179-195. <https://doi.org/10.2307/2226148>
- Maitland, Frederic William. *Domesday Book and Beyond*. Cambridge: At The University Press, 1897.